

Отримано 31.08.2010

УДК 336.131

Є.О. Балацький, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛУ МІСЬКИХ БЮДЖЕТІВ

У статті зроблено порівняльний аналіз міст Суми, Чернігів, Полтава за виокремленими критеріями. Проведено аналітичне дослідження особливостей формування та використання фінансових ресурсів місцевого самоврядування зазначених міст.

Ключові слова: місто, міський бюджет, розвиток міста.

Постановка проблеми. Функціонування міста як складної, структурно цілісної системи та забезпечення його сталого соціально-економічного розвитку потребує формування достатнього обсягу фінансових ресурсів та здійснення ефективного їх розподілу. Особливості формування стратегічних планів розвитку міста залежать від ряду економічних, соціальних, політичних, демографічних, культурних та інших факторів, а також від державної регіональної політики та пріоритетів розвитку, визначених органами місцевого самоврядування. При розробці стратегії розвитку міста можна використовувати не тільки інноваційні ідеї та нові підходи, але й застосовувати досвід, що склався в інших містах. При цьому адаптація існуючих форм, методів, інструментів формування та розподілу місцевих фінансових ресурсів, конкретних програм соціально-економічного розвитку повинна здійснюватися з урахуванням місцевих особливостей. У свою чергу, ефективність застосування досвіду інших міст визначається їх зіставленням за рядом параметрів як загальноекономічного розвитку, так і конкретних показників організації місцевих фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем функціонування міст як складних і відносно самостійних систем у контексті забезпечення їх сталого розвитку присвячена значна кількість наукових праць як іноземних, так і вітчизняних вчених. Значне місце у формуванні концептуальних теоретичних засад вивчення міста займають праці Н. Абекромбі, А. Ярда, Л. Вірта. Питання соціально-економічного розвитку українських міст вивчаються в працях таких науковців, як В. Бабаєв [1], О. Бойко-Бойчук [2], Н. Гринчук [3], В. Семенов [4], В. Вакуленко [5] та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Як правило, формування та використання фінансових ресурсів місцевого самоврядування здійснюється, виходячи з власного досвіду та усталених принципів організації місцевих фінансів. При цьому досвід інших країн у цілому та міст зокрема здебільшого відіграє суто інформаційну роль або копіюється без адаптації до особливостей місцевого розвитку та не має під собою економіко-математичного обґрунтування ефективності впроваджуваних заходів. Саме тому виникає об'єктивна необхідність проведення порівняльного аналізу міст, досвід яких може бути використаний при формуванні нової стратегії розвитку.

Мета статті – провести аналіз основних соціально-економічних показників функціонування міст Суми, Полтава та Чернігів, здійснити порівняльну характеристику їх бюджетів.

Виклад основного матеріалу. Для формування кількісних і якісних критеріїв розвитку міста проведемо порівняльний аналіз міст Суми, Чернігів, Полтава. Обрані для порівняння міста є схожими за багатьма характеристиками як економічного розвитку, так і географічного, соціального та адміністративного характеру. Насамперед дані міста мають близьке територіальне розміщення, спільні особливості історично-економічного розвитку. За адміністративною ознакою вони є обласними центрами і належать до однієї ланки бюджетної системи.

За загальними показниками економічного і соціального розвитку Суми, Полтава та Чернігів мають приблизно однакову (близько 300 тис. чол.) кількість населення, у тому числі і кількість зайнятого населення (табл. 1).

Таблиця 1

**Загальні показники соціально-економічного розвитку
міст Суми, Полтава та Чернігів**

Показник	Місто		
	Суми	Полтава	Чернігів
Кількість населення за станом на 01.01.2010, тис. чол.	272,3	300,5	297,4
Кількість зайнятого населення у 2009 р., тис. чол.	105,7	102,3	102,0
Середньомісячна заробітна плата у 2009 р., грн.	1 795,0	1 905,0	1 610,0
Обсяг реалізації промислової продукції у 2009 р., млн. грн.	5 142,5 (січень-листопад)	7 117,7	3 424,5

	2009 р.)		
Обсяг іноземних інвестицій за станом на 01.01.2009, млн. дол.	89,3	52,1	27,7

В економіці аналізованих міст провідну роль відіграє промислове виробництво, зокрема такі його галузі, як машинобудування, хімічна, харчова промисловість, електроенергетика. При цьому в галузевій структурі промисловості Полтави основною є паливна промисловість (добування і переробка паливно-енергетичних корисних копалин – нафти, газоконденсату і природного газу), важливими в економіці міста є також харчова промисловість, машинобудування і металообробка. На частку названих галузей припадає більше 80 % всього промислового виробництва Полтави.

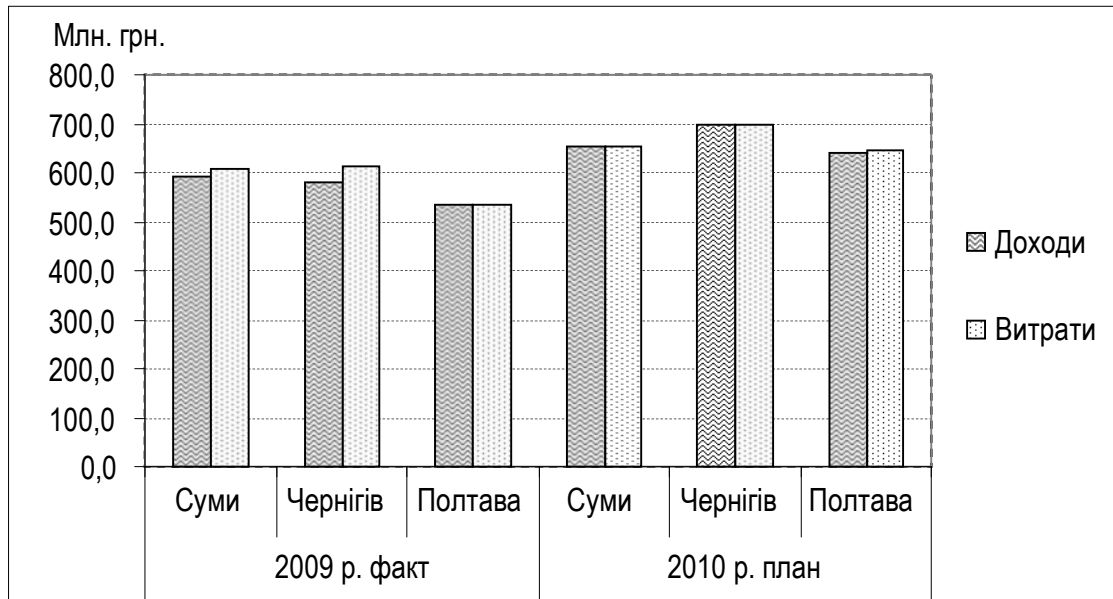
Стосовно Чернігова, то галузями, які визначають розвиток промислового виробництва в місті і мають найбільш вагомні частки у галузевій структурі, є харчова промисловість (42,3 % загального обсягу промислового виробництва у 2008 році), хімічна (16,2 %), машинобудування (15,1 %), електроенергетика (9,4 %) та легка промисловість (8,3 %).

У місті Суми основною галуззю промислового виробництва є машинобудування (63,4 % обсягу реалізації промислової продукції міста у 2009 р.), значну частку в структурі промисловості міста займають також хімічна та нафтохімічна промисловість (11,5 %), металургія та обробка металу (10,1 %), електроенергетика (7,9 %).

Слід відзначити, що найбільші обсяги промислового виробництва, а також вищий рівень середньомісячної заробітної плати характерний для міста Полтави, а найменший рівень цих показників серед аналізованих міст має Чернігів. Натомість для міста Суми характерний більший обсяг іноземних інвестицій порівняно з Полтавою та Черніговом.

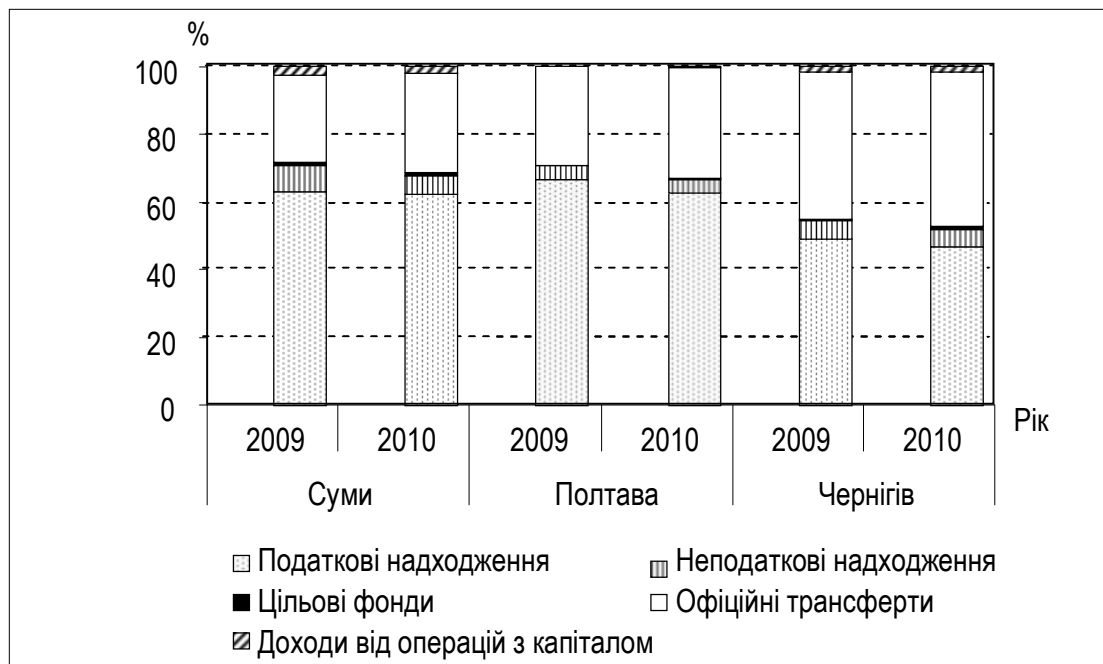
Важливим аспектом при порівнянні економічного стану міст при розробці стратегій їх розвитку є аналіз бюджетної складової. Зіставлення показників бюджетів даних міст обумовлено їх приналежністю до однієї ланки бюджетної системи.

Проведемо порівняльну характеристику бюджетів Сум, Полтави та Чернігова за дохідною і витратною частинами у 2009 році та плановими показниками на 2010 рік. Витрати і доходи бюджетів даних міст є розмірними і знаходяться в діапазоні від 530 до 610 млн. грн. у 2009 році та від 640 до 700 млн. грн. за планом на 2010 рік (рис. 1). Це є безпосереднім відображенням визначених вище спільних характеристик соціального-економічного розвитку досліджуваних міст.

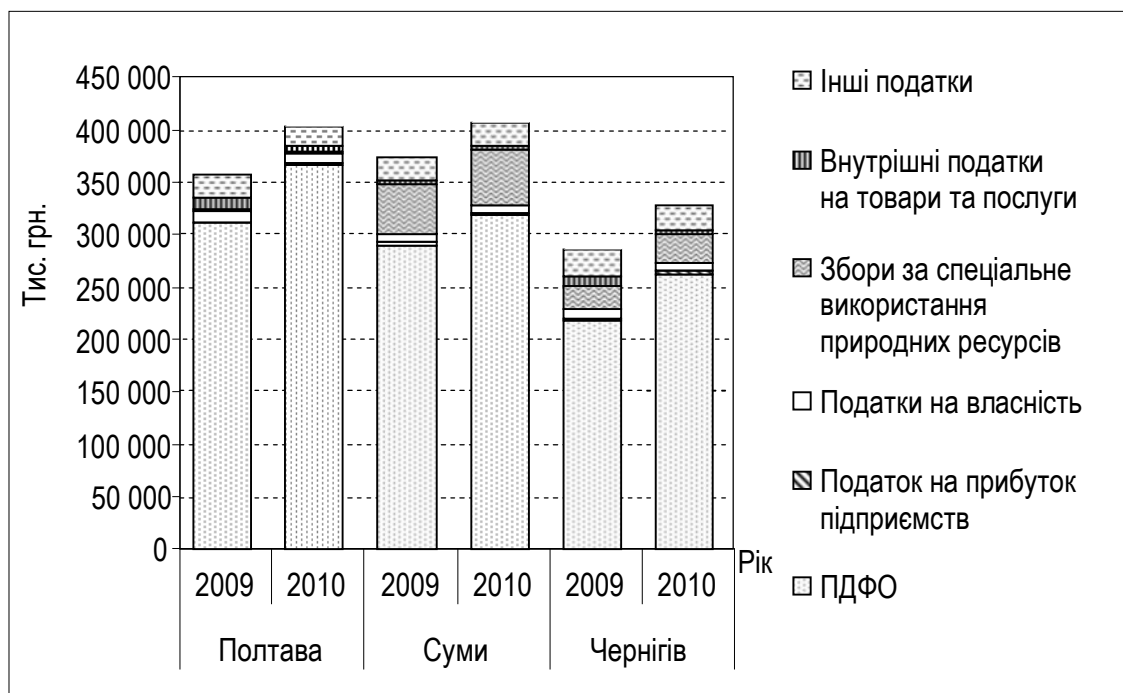
Рис. 1. Доходи і видатки міських бюджетів у 2009-2010 рр. (з урахуванням трансфертів), млн. грн.

Аналізуючи особливості формування дохідної частини міських бюджетів, можна відзначити, що протягом аналізованого періоду структура надходжень бюджетів міст Суми, Полтава та Чернігів є досить стабільною. Найбільшу частку в структурі доходів усіх аналізованих міст як у 2009 р., так і за планом 2010 року займають податкові надходження, а також значною є частка офіційних трансфертів (рис. 2).

Рис. 2. Структура доходів бюджетів міст Суми, Полтава та Чернігів у 2009-2010 роках, %

Слід відмітити, що в бюджетах міст Суми та Полтава питома вага податкових надходжень становить близько 63-66 %, тоді як їх частка в доходах бюджету міста Чернігова не перевищує 49 %. Однак питома вага міжбюджетних трансфертів у структурі доходів бюджету міста Чернігова в середньому становила 44 %, тоді як у містах Суми та Полтава відповідний показник знаходився в межах від 26 до 33 %. Відносно великий рівень формування доходів за рахунок офіційних трансфертів у Чернігові пов'язаний із нижчою податкостроможністю даного міста. Так, основним джерелом податкових надходжень, що зараховуються до міського бюджету, є податок із доходів фізичних осіб. У Чернігові частка надходжень від сплати даного податку за аналізований період у середньому становила 78 %. Проте в абсолютній сумі надходження від ПДФО у місті Чернігові були значно нижчими, ніж у містах Суми та Полтава (рис. 3).

Рис. 3. Склад і структура податкових надходжень бюджетів міст Суми, Полтава та Чернігів у 2009-2010 роках, тис. грн.

Недостатній рівень надходжень від сплати ПДФО у Чернігові пов'язаний із меншою базою оподаткування порівняно з іншими аналізованими містами. Так, розмір середньомісячної заробітної плати в Чернігові у 2009 році становив 1 610 грн., що на 10,3 % менше середньомісячного розміру заробітної плати у місті Суми (1 795 грн.), та на 15,5% менше відповідного показника у місті Полтава (1 905 грн.). По-перше, така ситуація обумовлена особливостями галузевої структури економіки в зазначених містах, що було проаналізовано вище.

По-друге, обсяги промислового виробництва в Чернігові у 2009 році були майже вдвічі меншими, ніж у Полтаві та Сумах (див. табл. 1).

Характеризуючи видаткову частину бюджетів міст Суми, Полтава та Чернігів, можна відмітити, що, хоча за абсолютною величиною обсяги видатків з бюджетів даних міст є однаковими, їх структура має певні відмінності. Зокрема, однією з основних статей витрат у бюджетах міст Суми та Чернігів є видатки на освіту: у 2009 році їх частка становила відповідно 30,1 і 28,5 %. У той же час питома вага витрат на освіту в структурі бюджету Полтави є однією з найменших і в 2009 році становила 1,9 % (табл. 2). Крім цього, суттєвими відмінностями характеризуються і обсяги витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення. Так, у бюджеті міста Суми частка даних витрат є значною і в 2009 році становила 22,1 %, тоді як у бюджетах міст Чернігова та Полтави їх питома вага не перевищує 1 % і в 2009 році становила 0,1 та 0,7 % відповідно. Дані показники не є свідченням недостатності фінансування освіти та соціального забезпечення в даних містах, а пояснюються особливостями організації міжбюджетних відносин у досліджуваних містах. Так, наприклад, районним радам у Чернігові (Деснянській та Новозаводській) делеговані повноваження в галузях житлово-комунального господарства та будівництва, а також у сфері соціального захисту населення [8]. На виконання зазначених повноважень районними у місті радами в бюджеті Чернігова передбачено ряд дотацій та субсидій, що відображаються за статтею видатків "Міжбюджетні трансферти". Аналогічний розподіл повноважень між міською та районними у місті радами характерний і для Полтави. Таким чином, загальний обсяг видатків на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення в міських бюджетах Полтави та Чернігова відображається як за основними статтями, так і в складі дотацій і субсидій. Цим пояснюється висока частка міжбюджетних трансфертів у структурі видатків бюджетів Чернігова та Полтави – відповідно 28,8 та 57,8 % у 2009 році (табл. 2).

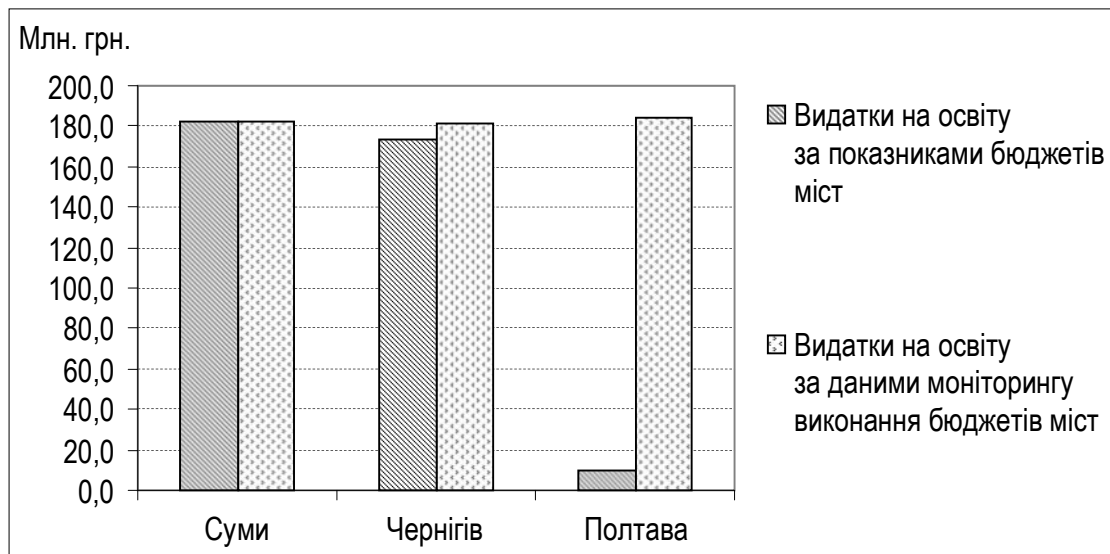
Підтвердженням розмірності зазначених напрямків витрат є дані моніторингу виконання міських бюджетів. Так, наприклад, у 2009 році обсяг витрат на освіту в місті Полтава становив 176,4 млн. грн., тобто відповідав рівню витрат на освіту в Сумах і Чернігові (рис. 4).

Отже, проведене аналітичне дослідження свідчить про зіставлення міст Суми, Полтава та Чернігів за рядом показників: соціальний та економічний розвиток (галузева структура економіки, кількість зайнятого населення, середньомісячна заробітна плата, обсяг реалізації промислової продукції та ін.); адміністративний статус та територіальне розміщення; особливості формування та використання коштів міських бюджетів.

Таблиця 2

Склад і структура видатків бюджетів міст Суми, Полтава та Чернігів у 2009-2010 рр.

Видатки бюджету за функціональною структурою	2009 р., факт						2010 р., план					
	Суми		Чернігів		Полтава		Суми		Чернігів		Полтава	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Державне управління	22 276,7	3,7	13 641,4	2,2	22 990,3	4,3	28 627,2	4,4	17 165,7	2,5	20 807,9	3,2
Освіта	182 787,1	30,1	173 717,3	28,5	10 075,6	1,9	207 255,0	31,7	211 859,5	30,4	11 332,1	1,8
Охорона здоров'я	113 613,6	18,7	126 781,5	20,8	115 973,9	21,7	136 294,2	20,9	153 407,4	22,0	146 710,6	22,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	133 950,9	22,1	830,5	0,1	3 961,5	0,7	179 701,8	27,5	1 313,5	0,2	5 841,1	0,9
Житлово-комунальне господарство	44 477,6	7,3	7 962,2	1,3	19 857,3	3,7	23 296,9	3,6	10 881,7	1,6	30 130,0	4,7
Культура і мистецтво	14 922,4	2,5	15 679,5	2,6	23 254,0	4,4	17 721,3	2,7	21 677,1	3,1	26 204,5	4,1
Інші видатки	69 514,0	11,5	95 578,6	15,6	29 321,2	5,5	57 087,5	8,7	56 233,7	8,1	37 752,3	5,9
Міжбюджетні трансферти	24 993,1	4,1	176 016,6	28,8	308 550,8	57,8	2 850,1	0,4	225 391,5	32,3	365 191,2	56,7
Усього видатків	606 535,5	100,0	610 207,6	100,0	533 984,6	100,0	652 834,0	100,0	697 930,0	100,0	643 969,6	100,0

Рис. 4. Видатки на освіту за показниками бюджетів і даними моніторингу у містах Суми, Полтава та Чернігів у 2009 р., млн. грн.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз Сум, Чернігова та Полтави дозволяє стверджувати, що за визначеними автором критеріями дані обласні центри в подальших дослідженнях можна розглядати як репрезентативну вибірку для прогнозування соціально-економічного розвитку міста Суми. Крім того, зіставлення досліджуваних міст дозволяє впроваджувати спільні програми, формувати конгломерати відносин для досягнення певних цілей (наприклад, працевлаштування молоді). Перспективним напрямком проведення подальших досліджень є формування економіко-математичних моделей для прогнозування показників розвитку аналізованих міст.

Список літератури

1. Бабаєв, В. М. Місто як соціально-управлінська система (програма підвищення ефективності місцевого самоврядування в м. Харкові) [Текст] / В. М. Бабаєв // Управління сучасним містом : наук.-практ. журнал. – 2004. – № 1–3(13). – С. 154–158.
2. Бойко-Бойчук, О. Загальносистемна модель міста [Текст] / О. Бойко-Бойчук // Управління сучасним містом : наук.-практ. журнал. – 2008. – № 1-4/1-12(29-32). – С. 212–221.
3. Гринчук, Н. Комплексний соціально-економічний розвиток міст: Розгляд окремих методологічних підходів та механізмів [Текст] / Н. Гринчук // Управління сучасним містом : наук.-практ. журнал. – 2004. – № 2/4-6(14). – С. 10–16.
4. Семенов, В. Стратегічне планування сталого розвитку міста [Текст] / В. Семенов, Г. Висоцька, В. Прасюк // Управління сучасним містом. – 2004. – № 7–9(15). – С. 56–62.

5. Управління сучасним містом [Текст] : підручник / за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2008. – 632 с.
6. Офіційний веб-портал Полтавської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada-poltava.gov.ua/>.
7. Офіційний веб-портал Сумської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.meria.sumy.ua/>.
8. Офіційний веб-портал Чернігівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chernigiv-rada.gov.ua/>.

Summary

The article is devoted to the comparative analysis of cities Sumy, Chernigiv and Poltava. The process of financial resources forming and allocation is examined.

Отримано 07.10.2010

УДК 336.76:351.863

І.М. Крайніков,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ІНДЕКС CDS ЯК ПОКАЗНИК ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

У статті досліджені особливості функціонування ринку суверенних дефолтних свопів та визначається його вплив на зовнішню фінансову політику держави.

Ключові слова: кредитні деривативи, свопи на кредитний дефолт (CDS – credit default swaps), дефолт, кумулятивна ймовірність дефолту (CPD – Cumulative Probability of Default), індекс ринків облігацій країн, що розвиваються (EMBI+ – Emerging Markets Bond Index Plus), фінансова політика, фінансова безпека.

Постановка проблеми. За умови поширення кризових явищ на міжнародному фінансовому ринку суверенним позичальникам стає все складніше залучати додаткові фінансові ресурси та обслуговувати свої зовнішні боргові зобов'язання. З урахуванням фінансової глобалізації при розробці та реалізації фінансової політики держави набуває першочергового значення пошук адекватних рівню міжнародних фінансово-кредитних відносин показників фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам оцінки фінансової безпеки присвячені праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед них В.М. Гейця, М.М. Єрмошенка, О.І. Барановського, Б.В. Губського, А.І. Сухорукова, Л.М. Стрельбицької, В.І. Мунтіян, В.Т. Шлемко, Т.Г. Кубах, В.К. Сенчагова, М. Безуглової, С.Ю. Глазьєва. При цьому більшість дослідників приділяють значну увагу показникам боргової безпеки країни, яка характеризується спроможністю держави вчасно і в повному обсязі виконувати платежі за своїми борговими зобов'язаннями.

© І.М. Крайніков, 2010